

Jurnalistin uğuru oxucunun inamını qazanmaqdır

Söz və mətbuat azadlığı hər bir xalqın taleyində mühiüm amillərdən sayılır. Milli özünüdürkən bərəqər olmasında, vətənpərvərlik hissələrinin aşınmasında, ümumbaşəri dəyərlərin təbliğində müstəsna rol oynamış Azərbaycan mətbuatı "Əkinçi"dən başlayaraq xalqımızın azadlıq və müstəqillik uğrunda mübarizəsinə, ölkəmizin davamlı inkişafına öz layiqli töhfəsini verib.

1875-ci il iyulun 22-də görkəmli ziyanlı və məarifpərvər, publisist, ictimai xadim Həsən bəy Zərdabi tərəfindən Azərbaycan dilində nəşr olunan "Əkinçi" qəzeti milli mətbuatımızın ilk nümunəsi və həmin dövr Azərbaycanın ictimaiyyəsi həyatının mühüm hadisəsi kimi tarixə həkk olunub.

Müstəqil mətbuatın formallaşması və inkişafına xidmət edən siyaset möhtərəm Prezident İlham Əliyev tərəfindən bu gün uğurla davam etdirilir. Dövlət başçısının milli mətbuatın yubileyləri münasibətlə imzaladığı sərəncamlar, eləcə də jurnalıtların sosial problemlərinin həlli istiqamətində atdıgi addımlar, milli mətbuatın inkişafında xidmətləri olan jurnalıtların mükaflatlandırılması, orden, medal və fəxri adlarla təltif olunması da ölkəmizdə KIV nümayəndələrinə yüksək diqqət və qayğıının əyani təzahüründür.

Milli mətbuatımızın 150 illik yubileyini təntənə ilə qeyd etməyə hazırlaşdırığımız bu ərefədə qəzətinizdə fikirlərimi bölüşməyə yer ayırdığınız üçün əziz həmkarlarımı minnətdarlığımı bildirirəm.

Milli mətbuatımızın 150 illik tarixi yolunun, demək olar ki, üçdə birini şəxsən yaşayınladanam. 45 illik fəal jurnalıst fəaliyyətim ərzində bu peşəyə daim sədaqətə xidmət etmişəm. Elə bu səbəbdəndir ki, deməyə də, yazmağa da çox sözümüz var və onlar heç vaxt tükenmir. Daim beynimdə, zehnimdə dolaşaraq bulaq kimi qaynayır, məni öz orbitində saxlayır. Bəzən də təlatümle çalxalanır, coşqun çay kimi axıb sellərə dönür, bəzən yağışa, yağmura çevrilib səni təpədən dirnağa İsladır, vulkan kimi püskürrərək qarşısına keçənə aman vermir, səni bu SÖZ adlı mekandan çıxmaga qoymur. Bax elə, bu çəglama prosesində yazmasan, üzərinin odunu, teşnəsini vərəqlərə köçürməsən olmur. Bəlkə də ele bu səbəbdən ikinci dəfə ali hüquq təhsili alsam da, jurnalıst peşəmə heç xəyanət etmədim, 45 il qələmimi yərə qoymadan yazdım, yorulmadım, usanmadım, bitmədim, tükenmədim. Lakin deyəcək sözlərim, ictimaiyyətə çatdıracaq fikirlərim, Zəferimizi bize yaşadanları tarixə çevirmək həvəsim, ən yeni tariximizin yazılımasına, təbliğində payının olmasına istəmişəm.

Milli mətbuatımızın 150 illik tarixinin istənilən dövründə peşəkar jurnalıtların fəaliyyətində ideya və maarifçilik xətti, cəmiyyət qarşısında mənəvi və vicdanı borcu, məsuliyyət, ciddilik baxımından dəyişməyen meyarlar mövcud olub. Yaxşı jurnalıst hər zaman obyektivliyi, dürüstlüyü, ədəb və əxlaqi, qərəzsiz mövqeyi ilə seçilib. Şəxsiyyəti olan insan çalışdığı sahədə də bu səviyyəsini, müdrikliyini göstərməlidir. Əgər insan mənəvi baxımdan natamadırsa, o, peşəsində də mükəmməl, peşəkar ola biləməz. Təbii ki, fikrime razılaşmayanlar da ola bilər, amma mən bu qənaətimdə qətiyyətliyim.

Jurnalıtlar ictimai və sosial həyatın bütün sferalarını əhatə edə bilən, geniş auditoriyaya təsir etmək, onları maarifləndirmək gücünə malik olan, informasiya toplamaq, onu təhlil etmək bacarığına qabil peşə sahibidlər. Bu hər zaman belə olub, indi də belədir. Təbii ki, bunun öhdəsindən layiqincə gəlmək üçün jurnalıst öz sahəsini dərinən bilməlidir. Jurnalıst kimdir, nə etməlidir, hansı prinsiplərə sadıq qalmalıdır - bütün bunları bilməlidir. Peşə etikasını, davranış normalarını bilmədən, normal jurnalıstlik fəaliyyəti göstərmək mümkün deyil. Dünyanın istənilən yerində jurnalıst üzdə olan şəxsiyyətdir. Televiziya jurnalıstının siması tanınır, radio da səsi, qəzetdə işe imzası görünür. İndi isə sosial medianın inkişafı ilə bu fəaliyyət daha da artıb. Buna görə də jurnalıst ictimaiyyət qarşısına ilk növbədə ədəb-ərkanlı olmalı, yüksək mədəniyyət nümayiş etdirməlidir. Jurnalıstın geyimi, görünüşü, səliqəsi, baxımlı olması, danişq tərzi, nitq mədəniyyəti, dilinin səlistiliyi, aydın tələffüzü və verdiyi informasiyanın zaman və məkan daxilində dəqiqiliyi onun peşə etikasının vacib tərkib hissəsidir. Bu, olduqca mühüm məsələdir və cəmiyyətə nümunə olmaq baxımından xüsusi şəhərdir.

Hər bir jurnalıst elə ilk cümləsindən oxucunu həm özüne, həm də təqdim etdiyi informasiya cəlb etməyi bacarmalıdır. Oxucunu onu sonadək dinləməyə, informasiyanın vacibliyinə inanmağa, kobud mənada desək, məcbur etməlidir. Bu, jurnalıstikanın ən mühüm incəliklərindən və uğurlarından biridir. Buna görə də jurnalıst çalışdığı sahəni mükəmməl bilməkə yanaşı, peşəsinə sevməlidir. Bir çox hallarda yayılan informasiyalar saysız-hesabsız şayiələrlə, yalanlarla dolu olur. Amma insanlar daha çox inanmaq istədikləri, onların maraqlarına, gözəltilərinə, qəblərinə yaxın olan məlumatlara üstünlük verirlər. Məsələn, filan mənbədə bu xəber bu formada verilib və artıq çoxları bunu həqiqət kimi qəbul edir. Çünkü yazılı və şifahi informasiya insanları inandırır. Əvvəllər bu meyarlar daha güclü idi. Təessüf ki, son dövrlərdə balans müyyən qədər pozulub. Halbuki, jurnalıstın başlıca məqsədi həqiqəti yamaqdır. Obyektivlik və qərəzsizlik isə onun peşəkarlığının ayrılmaz meyarlardır. Fikrincə, bu prinsiplər hər zaman olub və gələcəkdə də olacaq. Çünkü jurnalıst yalnız informasiyanı çatdırmaqla deyil, həm də cəmiyyəti düşünməyə, dərk etməyə, düzgün qərar verməyə vadar etməlidir. Bu isə yalnız vicdanlı və məsuliyyətli qələm sahibi-

lərinin boynuna düşən ali missiyadır.

Jurnalıstika hər şeydən əvvəl, həqiqətə xidmət etməlidir. Dəqiqlik, obyektivlik, fikir müxtəlifiyyinə, yeni plüralizmə əsaslanmaq bu peşənin təməl prinsipləridir. Lakin unutmayaq ki, həqiqət öz mahiyyətinə görə dəyişməzdır. Onun yerini başqa vasitə tuta bilməz. El arasında gözəl bir deyim var: "Ən böyük biclik düzülükdür, həqiqətdir". Həqiqət elə bir dəyərdir ki, onu hansı tərəfə çevirməyə çalışsan da, onu yuxarılaşdırmaq, kölgəyə salmaq mümkün deyil. Nə qədər zaman keçsə də, suyun üzünə çıxan, sonda qalib gələn yənə də o olur - HƏQİQƏT. Məhz buna görə də həqiqəti yazan, qələmini yalnız ədalət namən işlədən jurnalıst öz şəxsiyyətini qorumağı da bacarı. Belə jurnalıstın həm peşəkarlığına şübhə olunmur, həm də cəmiyyət içində nüfuzu, çəkisi artır. Çünkü ictimaiyyət çox yaxşı anlayır. Dürüst söz deyən, həqiqəti gizlətməyən, səmimi jurnalıst ettiməda layiq insandır.

Oxucu dürüst mövqə ilə təqdim olunan informasiyanı seçməyi və ona inanmağı sevir. Deyilədiyi kimi, "qeyri-rəsmi mənbələrin məlumatları" - bəli, onlar mütləq yoxlanılmalıdır. Onların informasiya və həqiqətə uyğunluğu araşdırılmanın cəmiyyətə ötürülməsi jurnalıstikanın prinsiplərinə ziddir. Biz bu peşədə belə görmüşük, belə də davam etdirməliyik. Eyni zamanda, vərili məlumatın mənası təhrif edilməlidir. Sitatlar təqdim olunursa, onların mənbəyi dəqiq göstərilməlidir. Bəzən "etibarlı mənbəyə əsasən" deyilir, eger konkret sitat verilibsə, o zaman həmin fikrin sahibi də belli olmalıdır. Çünkü o sitatın arxasında hər hansı bir insanın şəxsiyyəti, fikri və məsuliyyəti dayanır və bu hüquq qorunmalıdır.

Bütün informasiyalar təhriflərə təqdim olunduqdan sonra jurnalıstın müdaxiləsi olmalıdır. O, nəyi necə anladığını oxucuya birtərəfli formada göstərməli, seçim imkanını ona buraxmalıdır. Yazida şəhərlər elə şəkildə ifadə edilməlidir. Siyatlar təqdim olunursa, onların mənbəyi dəqiq göstərilməlidir. Bəzən "etibarlı mənbəyə əsasən" deyilir, eger konkret sitat verilibsə, o zaman həmin fikrin sahibi də belli olmalıdır. Çünkü o sitatın arxasında hər hansı bir insanın şəxsiyyəti, fikri və məsuliyyəti dayanır və bu hüquq qorunmalıdır.

Bütün bu sadalanınlarla yanaşı, jurnalıst özünün və çalıştığı media orqanının nüfuzunu, ad-sanını, peşəkar reputasiyasını qorumağa xüsusi diqqət yetirməlidir. Ona ettimad göstərən ictimaiyyətin gözündə etibarını itirməmeli, bu etimada kölgə salacaq heç bir hərəkətə yol verməmeli. Jurnalıst üçün yalnız şəxsi reputasiyanın zədələnməsi deyil, təmsil etdiyi media qurumunun adına xələ gelməsi də qəbul edilməzdir. Eyni zamanda, jurnalıst heç bir halda insanları milliyyətinə, irqinə, cinsinə, dininə, təhsil səviyyəsinə, dilinə və ya mənsub olduğu coğrafi yera görə fərqləndirməmeli. Bu mövzularla bağlı informasiyaları qabartmaq, onları işırtıtmək, ictimai rəyə təsir etmek üçün sui-isti-fadə etmək peşə etikasına ziddir və yolverilməzdir.

Jurnalıtlar istər görüşdüyü, istərsə də, haqqında yazdıqları hər bir şəxsin şərəf və ləyaqətine hörmət yanaşmalıdır. Onların şəxsi həyatlarının toxunulmazlığı prinsipi birmənəli olaraq gözlənilməlidir. Bu, həm də hüquqi və mənəvi məsuliyyətdir. Yəni burada seçim deyil, öhdəlik var. Bu prinsiplərə sadıqlıq həm jurnalıstın şəxsiyyətini ucaldır, həm də cəmiyyətin ona olan inamını möhkəmləndirir. Və nə qədər çətin olsa da, bu məsuliyyəti yoluñ yolcusu olmaq peşənin əsl mənasını, mahiyyətini təşkil edir.

Bir mühüm məsələ də var ki, onu xüsusi olaraq qeyd etmək istərdim. Jurnalıtlar vətəndaşların şəxsi həyatına aid olan faktları yalnız o halda işıqlandırma bilərlər ki, həmin məlumatlar cəmiyyətin ümumi maraqlarına toxunmasın, hüquqa zidd mahiyyət daşımamasın və ya ictimai əhəmiyyət kəsb etməsin. Əgər faktlar sırf şəxsi xarakter daşıyırsa və bu informasiyalar insanın razılığı olmadan yayılırsa, bu, artıq peşə etikası ilə səsləşmir. Bu kimi hallarda jurnalıstın həm peşəkarlığı, həm də içində daşıdığı məsuliyyəti üzə çıxır. Onun vicdanı və təmsil etdiyi dəyərlərə sadıqliyi burada özünü göstərir. Jurnalıst nəyin ictimai əhəmiyyət daşıdığını, nəyin şəxsi müstəvidə qaldığını dəqiq ayıra bilməlidir.

Bu cür davranışın tekçə etik deyil, eyni zamanda, insanlara və onların ləyaqətinə göstərilen hörmətin bir nümunəsidir. Bu, həm jurnalıstın özüne olan hörmətidir, həm də onun cəmiyyətə verdiyi mesajdır: "Mən informasiya verənəm, amma həm də məsuliyyət daşıyanam".

Jurnalıstikaya yalnız tanınmaq, məşhur olmaq, ictimai çevrəyə qatılmaq və ya sosiallaşmaq məqsədilə gəlmək düzgün deyil. Bəziləri yaxşı yaşamaq arzusu ilə gəlir, tam olmasa da, ən azı orta səviyyədən yuxarı həyat yaşamaq istəyir. Bu səbəbdən də bəzi hallarda müyyən klan və qrupların təkliflərinə boyun əyməyə məcbur qalırlar. Mənəcə, bu, jurnalıst üçün və ümumilikdə insanlıq üçün ən bağışlanmaz davranışdır. Bu, jurnalıstın qələminə xəyanətdir. İstəmədiyi, sevmədiyi bir mövzuda, yalnız hansısa şəxsi məqsədlə yazı yazmaq artıq kirayəçilikdir. Və bu davranışın arxasında nəyyət dayanırsa-dayansın, peşəyə ləkədir. Belə hallarla təessüf ki, tez-tez qarşılışırıq. Uzun illər Respublika Baş Prokurorluğunun mətbuat xidmətində çalışsam da, bütün fəaliyyətdən əsas yer tutan jurnalıstika oldu. Mənim üçün bütün peşələr dəyərlidir, vacibdir. Lakin jurnalıstika mənim üçün ən yüksəkdə dayanır.

Vətənin başı üstünü təhlükə alan zaman torpaqlarımızı qoruyan igid oğullarımıza mənəvi dayaq olan, onların qəhrəmanlıqlarından yazılı ictimaiyyəti mütəmadi bilgiləndirən, xalqı məlumatlaşdırmaq qoymayan, cəbhə bölgəsindən ən doğru xəberlər getirənlər də jurnalıstlər olublar. Bu zaman kişilərlə yanaşı qadın jurnalıstlər də qorxmadan, çəkinmədən, könüllü olaraq, öz istekləri ilə od-alovun içərinə gedərək peşə fəaliyyətlərinə davam etdiriblər. Həyatını itirən jurnalıstlər

arasında həm kişilər, həm də qadınlar var. Ona görə də bu gün ele bir sahə yoxdur ki, orada qadınlarla kişilər bərabər çalışmasınlar. Bəli, jurnalıstların sahələrə bölünməsi də var. Peşəkar, təcrübəli, dünyagörüşlü, zəngin mütaliəli jurnalıst hər mövzuda yaza bilər. Amma jurnalıstın müəyyən bir sahə üzrə ixtisaslaşması onun peşəkarlığını daha da artırır, məşğul olduğu sahədə mükəmməl edir. Bunu idman jurnalıstikasında, mədəniyyət sahəsində, iqtisadiyyat, hüquq, tarix, ədəbiyyat və sair sahələr üzrə püxtələşən yazarların fəaliyyətində daha aydın görülür.

Mənəcə, jurnalıstikanın ən çətin sahəsi hərb mövzusudur. Odun, alovun içində olmaq özü böyük bir cəsəret və məsuliyyət tələb edir. Orada insanları incitmədən, səhv etmədən, hərbi sırələri yaymadan, psixoloji vəziyyəti ağır olan döyüşçülərin sinirlərinə toxunmamaq şərtlə yazmaq həqiqətən də böyük bacarıq və mənəvi güc tələb edir.

AzTV-də Zəfər Gündəmzə bağlı canlı efirdə çıxış edirdim. Fikirləşmədən, özündən asılı olmadan belə bir fikir səsləndirmişdim. Bir yazım da var, adı "Əsgər geyimli Vətən"dir. Orada da bu yanaşmanı eks etdirmişdim. Deyirdim ki, məharibə şəraitində olan ölkənin insanından tutmuş onu əhatə edən hər şey - suyu, torpağı, ağacı, yarpağı, havası, məktəbi, xəstəxanası, diğər qurumları, xülaşə hər şey hərbi intizama tabe olmalıdır, hərb deməlidir, hərbi forma geyməlidir. Məhz bu hərbi intizam bizi zəfərə apardı. O dəmir yumruq, nizam-intizam olmadan bu nəticəyə çata bilməzdik.

Hərbi mövzuda yanan, bu sahəyə az-çox bələd olan jurnalıst üçün məsuliyyət ikiqatdır. Çünkü bunun içində həm hərbi sırələri var, həm də şəhidlərin məqəddəs adı, qazilərimizin titib-tükənməyən haqqı. Ömür boyu borclu olduğumuz şəhid ailələri - şəhid anaları, ataları, həyat yoldaşları, bacıları, qardaşları, övladları, dostları, həmçinin qaziler, məharibə iştirakçıları ilə yuzlərlə bu cür ağır, qəlbimde yara açan səhəbetlərim olub. Bunu ən çox şəhəri Zəfərimizlə bağlı yazdım. "3 cildliyim zamanı yaşadım. "44 günlük savaşın 444 cəngavəri" adını verdiyim böyük bir layihənin ilk hissəsini bitirdim, kitabları çap etdirək döyüşçülərə imzamla hədiyyə etdim. Bu, çox nə-həng bir işin başlangıcı, silsile kitablardan yazardıq qəhrəmanlarımızı tarixləşdirməkdir. Onların bu Zəfərin bir parçası olmalarını, həm də əsas bel sütunu olmaqları gələcək nəsillər bilməlidirlər. Verdiyin hər suali dəfələrlə götür-qoy etməli, düşünməlisən. Çünkü verdiyin salla qarşısındaki insanı bilmədən incidə, qururuna toxuna bilərsən. Bəlkə də o, suali yanlış anlayacaq və səninle ünsiyyət dən çəkinəcək. Reallıq budur ki, döyüşən uşaqlar arasında tam orta tehsili olmayanlar, fikirlərini ifadədə çətinlik çəkənlər də olub. Döyüş zamanı eksəriyət psixoloji travma alanlardır. Onları öz anladıqları dillə dindirmək, məlumat almaq da peşəkarlıq, bəlkə də, müdrikklik tələb edir. İşimin ən çətin tərefi məhz bu cür qəhrəmanlardan istədiyim məlumatları almaq olub. Birinci Qarabağ savaşından bu güne qədər məharibə iştirakçıları ilə yuzlərlə bu cür ağır, qəlbimde yara açan səhəbetlərim olub. Bunu ən çox şəhəri Zəfərimizlə bağlı yazdım. "44 günlük savaşın 444 cəngavəri" adını verdiyim böyük bir layihənin ilk hissəsini bitirdim, kitabları çap etdirək döyüşçülərə imzamla hədiyyə etdim. Bu, çox nə-həng bir işin başlangıcı, silsile kitablardan yazardıq qəhrəmanımızı tarixləşdirməkdir. Onların bu Zəfərin bir parçası olmalarını, həm də əsas bel sütunu olmaqları gələcək nəsillər bilməlidirlər. Bu gün də layihəmin davamı kimi hərbi bağlı dörd kitab üzərində işləyirəm və o məsuliyyət hissini bir